

The Lady from Shanghai - Orson Welles

niet per se nodig om grote ambities te koesteren, de nietigheid geeft ook een zin aan het leven.

Nu komt alles op losse schroeven te staan. Ik moet mij niet langer situeren tegenover het begrip 'oneindigheid' van het universum, maar wel tegenover het begrip 'zinsbegoocheling'. Daarenboven denk ik dan, maar misschien is het een effect van de migraine op mijn denkvermogen, dat indien de sterren spiegelbeelden zijn, wij dat misschien ook zijn.

De ruimte, de sterren als fysieke (tastbare) aanwezigheid is niet langer een haalbare kaart. Misschien is de nieuwe theorie de laatste slag die toegediend wordt aan de realiteit van de ons omringende wereld. Na het principe van de onzekerheid (Heisenberg) en het principe van de onvolledigheid (Gödel) – voeg daar de catastrofe en de chaostheorie en nu de verformfaaide ruimte aan toe – is de waarneming van de ons omringende wereld erg bedrieglijk, misleidend, wispelturig en onwaar maar ook van een betoverende onbetrouwbaarheid en onvoorspelbaarheid geworden. Maar het is niet als dusdanig de realiteit (het werkelijk-zijn van iets) die aan het verdwijnen is. De dingen zijn er nog wel, maar het 'actuele' (op het ogenblik bestaande) van de dingen krijgt een erg dubbelzinnig en grillig karakter.

Dat we greep verliezen op het 'actuele' is ook zichtbaar in de literatuur. In de negentiende-eeuwse romans van Flaubert of Proust wordt met een haast arrogante virtuositeit de werkelijkheid beschreven. De beschrijvingen, soms een volzin van één bladzijde lang, geven een zeer nauwgezet, uiterst gedetailleerd, diepgravend verslag van een situatie, net alsof de schrijver alle raderwerken van een situatie kan ontleden. Deze houding van de schrijver, die de werkelijkheid tot in de fijnste details kan beschrijven, bestaat niet langer – de hedendaagse schrijver gaat de werkelijkheid aan met kortere zinnen, met minder bijvoeglijke naamwoor-

den. Niet omdat hij minder talentvol is, maar omdat het werkelijkheidsbesef is veranderd. De cartesiaanse denkwijze is niet langer. Onze hedendaagse logica werkt subtieler. De taal beschrijft niet langer, maar omzeilt de werkelijkheid. De taal tracht niet langer een gevoel, een daad, een situatie te vatten waardoor zij zich substitueert aan een gevoel, de daad, de situatie. Taal houdt zich thans op afstand en werkt met correlaties.

Absolute begrippen verdwijnen omdat de taal geen definitieve uitspraken meer wil of kan maken over onze werkelijkheid, over het 'actuele'. Het woord 'onmogelijk' wordt vervangen door 'hoogst onwaarschijnlijk'. Zeg dus niet langer: 'Het is onmogelijk dat de kolkende lava terug in de vulkaan zal vloeien' maar wel 'Het is hoogst onwaarschijnlijk dat ...'. Deze benadering heeft ook nadelen. Men dreigt woorden te gebruiken die de echte bedoelingen niet langer willen weergeven. Het wordt pas onrustwekkend als iemand het altijd over de 'jodenkwestie' heeft en nooit over het 'vergassen van joden'.

Taal is, net als het microniveau van onze werkelijkheid (elektronen en atomen), een toestand van superpositie. Alle mogelijkheden (lettercombinaties en betekenissen) zijn tegelijkertijd aanwezig. De taal daadwerkelijk gebruiken (het-zij gesproken of geschreven) betekent de superpositie opheffen en naar een vereenvoudigd model streven dat ons helpt om onze weg in deze wereld te vinden. De taal fungeert eerder als een matrix naast de werkelijkheid. En net zoals in de film *ExistenZ* is de taal een soort spelprogramma geworden waarin men niet meer weet wat echt of onecht is, wat waar en onwaar is.

Waarheid en bewijsbaarheid horen samen. Wat bewijsbaar is, is waar. Dat zegt ons gezond verstand – met of zonder migraine. Maar het feit is dat, indien ik de werkelijkheid wil kennen, ik die kennis slechts kan bekomen als ik mij

op een meta-niveau plaats. Met andere woorden: ik ontwerp een formulering, een theorie (een taalmatrix) over de werkelijkheid. Volgens Gödel kan deze taalmatrix waar zijn, maar het is onmogelijk dit te bewijzen. Waarheid en bewijsbaarheid divergeren. Enkel indien de taalmatrix onjuist is, zou zij bewijsbaar zijn, maar – paradox – dan is de taalmatrix juist, omdat zij bewijsbaar is. Ik herhaal (vooral voor mezelf): men kan enkel bewijzen wat onjuist is, maar daardoor wordt het onjuiste juist, omdat 'wat bewijsbaar is, is waar'. Blijkbaar kan migraine leiden tot ongecoördineerd denken, vroeger werd dit een 'visioen' genoemd.

We leven in een 'verdwiyncultuur'. Niet alleen de werkelijkheid verdwijnt uit mijn zicht, het verdwijnen van het onderwerp of van de auteur is ook een feit, maar ook in mijn dagelijks leven ervaar ik de 'verdwiyncultuur'. Daar waar ik vroeger kon pronken met tal van gesofisticeerde apparaten, verdwijnen ze één na één uit mijn woonkamer. Een antwoordapparaat heb ik niet meer nodig omdat er voice-mail bestaat, een videorecorder evenmin omdat ik nu via internet de films kan downloaden in mijn televisie, die ook als computer fungeert en die ook de rol van muziekinstallatie op zich neemt.

De twintigste eeuw heeft ervoor gezorgd dat alle traditionele deterministische zekerheden uit de weg werden geruimd. Het gevoel van chaos of wanorde is slechts een emotionele reactie tegenover het verlies van de zekerheden. Hoe zal de eenentwintigste eeuw eruit zien? Geen benul. Ik vermoed alleen maar dat de grote afwezigheid het 'actuele' zal zijn.

1 *Einstein on the Beach*, Philip Glass

2 cf. Lascaux, waar de kennis van overtuigingen en tradities werd bewaard.